

Osaamisidentiteetin rakennusaineeksi

Ammattiin opiskelevien nuorten tulevaisuuskuvia tutkimassa

Laura Paaso ja Antti Maunu

TIIVISTELMÄ

■ Artikkelissa tarkastelemme, millaisia ammatillisen koulutuksen tuottaman osaamisen merkityksiä on tunnistettavissa 15–26-vuotiaiden opiskelijoiden tulevaisuuskuvauksissa. Hyödynämme tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä osaamisidentiteetin käsitettä ja tuomme osaamisen kehittämiseen liittyvään keskusteluun nuorten näkökulmaa. Aineistona käytämme opiskelijoiden vastauksia avoimiin kysymyksiin, joissa heitä pyydettiin kuvaamaan toivottavaksi kokemaansa tulevaisuutta ja sitä, millaisia ammattilaisia he haluaisivat tulevaisuudessa olla.

Tutkimuksen perusteella yksi keskeinen teema, joka tekee osaamisen kehittämistä ammattiin opiskeleville merkityksellistä, on kokemus osaamisesta keinona kiinnittyä ja toimia aikuisen toimijan sosiaalisissa rooleissa. Opiskelijoiden toivotuksi kokemassa tulevaisuudessa osaaminen toimii porttina työelämään, mahdollistaa työuralla etenemistä sekä itselle merkityksellisten asioiden saavuttamista. Toiseksi osaamisen kehittäminen merkityksellistyy opiskelijoiden kokemusmaailmassa keinona ja resurssina päästä ammatillisten yhteisöjen arvostettuun jäsenyyteen sekä saada ja antaa niissä ammatillista tunnustusta. Tästä näkökulmasta osaaminen ilmenee opiskelijoiden kertomuksissa välineenä kiinnittyä yhteisöihin sekä työyhteisön sosiaalisen osallisuuden mahdollistajana. Vahvaan osaamiseen kytkeytyy myös odotuksia tunnustuksen, luottamuksen ja vastuun saamisesta työyhteisössä.

Tutkimuksen perusteella osaaminen ja osaamisen kehittäminen merkityksellistyvät opiskelijoille sosiaalisena ilmiönä. Tämä avaa kiinnostavia näköaloja osaamisen sosiaalipedagogiselle tutkimiselle ja tukemiselle myös tulevaisuudessa.

Avainsanat: Ammatillinen koulutus, nuoruus, osaaminen, osaamisidentiteetti

ABSTRACT

**DEVELOPING COMPETENCE IDENTITY.
STUDYING YOUNG STUDENTS' FUTURE IMAGES**

■ The article examines the meanings of vocational competence and competence development in young students' images of their own future and working life. As our theoretical framework we utilize the concept of competence identity. As our data we utilize vocational students' imagined stories in which they describe their desirable future and themselves as future professionals.

According to our analysis, the development of students' competence is encouraged by two strives: striving for adulthood and for vocational recognition. Our research shows that a key factor for competence development is to become an independent individual and to be able to carry on the roles of an adult in the society. Another key factor for competence development is the strive of gaining and giving recognition as a valued member of vocational communities.

As a new finding, we claim that the development of competence for young students is a strongly social and socially motivated phenomenon. It opens a social pedagogical perspective to analyze and understand competence and competence development in youth.

Keywords: *Competence, Competence identity, vocational education and training, youth*

Johdanto

Haluan oman perheen ja työskentelen ihmisten kanssa, joiden kanssa saan kehittää maailmaa ja toisiamme. Ainut toivomus on olla onnellinen.
(Kirje tulevaisuuteen, 16-vuotias miesopiskelija, liiketoiminnan ala)

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen kentällä on viime vuosina tapahtunut merkittäviä kehittämistoimia (esim. Rintala, Jussila & Nokelainen 2018). Niiden ponttimena on vahvistaa koulutuksen osaamisperusteisuutta, yksilöllisyyttä sekä työelämälähtöisyyttä (Karusaari 2020; Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017). Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus Suomessa tarkoittaa käytännössä sitä, että opiskelija kehittää osaamistaan läheisessä vuorovaikutuksessa yhteiskunnan ja työelämän kanssa oppilaitoksen tarjoaman opetuksen ja ohjauksen avulla (Karjalainen 2018, 14–16). Opiskelijan aikaisemmin hankittu osaaminen tunnustetaan ja tunnustetaan, ja opiskelijat hankkivat tutkinnon tavoit-

teiden mukaista osaamista joustavasti erilaisissa oppimisympäristöissä (Räisänen & Goman 2018, 9). Jokaisen opiskelijan kanssa laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS), johon kirjaataan aiemmin kertynyt osaaminen, tarvittavan osaamisen hankkimisen ja osoittamisen tavat, mahdolliset tuen tarpeet sekä opiskelijan urasuunnitelma. Suunnitelmaa päivitetään säännöllisesti. Opiskelijalla on myös oikeus saada opintojensa ja uransa edistämiseen liittyvää ohjausta sekä tarvittaessa erityistä tukea. (Kukkonen & Raudasoja 2018, 11; Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.)

Ammatillisen koulutuksen tutkimuksessa on myös siirrytty aiemmas- ta työn suorittamiseen liittyvien taitojen tarkastelusta (esim. Hanhinen 2010, 77; Väärälä 1995) kohti kokonaisvaltaisempaa osaamisen tarkaste- lua. Tämän tutkimuksellisen siirtymän taustalla on keskustelu työelämän ja yhteiskunnan muutoksista, kuten globalisaation sekä teknologisen ja ikärakenteen muutosten aikaansaamista osaamistarpeista (esim. OECD 2020; Valtioneuvosto 2020). Osaamisperusteisuuden vahvistamisella on osaltaan pyritty vastaamaan muuttuviin työelämän ja jatkuvan oppimisen tarpeisiin (Mulder & Winterton 2017; Siirilä, Mäki & Kinnari 2021). Yh- teiskunnassamme vallalla oleva osaamiskeskustelu painottaa inhimillistä pääomaa: motivaatiota, persoonallisuutta sekä itseohjautuvuutta yksilön luoviessa yksilöllisillä opintopoluillaan. Monipuolinen ja aidoissa työ- elämän ympäristöissä tapahtuva oppiminen toisaalta hyödyttää yksilöä, mutta uhkana on, että koulutuspoliittiset linjaukset ja työmarkkinoiden vaatimukset ohjaavat osaamisen kehittämisen tavoitteita kohti yksilön oman itsen pääomittamista ja optimaalista virittäytymistä työmarkkinoi- den käyttöön. (Ketamo, Ollila & Paaso 2022; Siirilä ym. 2021.)

Opiskelijan näkökulmasta osaamisperusteinen ammatillinen koulu- tus näyttäytyy kahtalaisena. Yhtäältä työelämävaltainen opiskelu, moni- puoliset oppimisympäristöt ja joustava eteneminen sopivat opiskelijoille pääosin oikein hyvin (esim. Vehviläinen 2019). Opiskelijan osaamisen ke- hittämistä motivoivat esimerkiksi aktiivinen toiminta aidoissa työelämän ympäristöissä ja merkityksellinen yhdessä tekeminen (Upola, Kangas & Ruokamo 2020). Opiskelijat ovat myös pääosin tyytyväisiä samaansa opetukseen, henkilökohtaistamiseen sekä oman opintopolkunsu suunnitteluun (Amisbarometri 2019). Toisaalta joissain tilanteissa opiskelijat tarvitsevat merkittävästi tukea osaamisen ja itseohjautuvuuden kehittämi- seen sekä motivaation ylläpitämiseen. Työpaikalla tapahtuvan oppimisen keskeyttäminen on myös yleistynyt. (Vehviläinen 2019.) Useissa tapauk-

sisä opiskelijat kaipaavat myös enemmän tukea työelämään siirtymiseen ja siellä tarvittavien valmiuksien kehittämiseen (Vehviläinen 2019) sekä joustavaa, muuttuviin elämäntilanteisiin mukautuvaa tukea ja ohjausta oppilaitoksen henkilöstöltä (Niemi & Jahnukainen 2018).

Ammatillista koulutusta koskevista tutkimuksista sivuutetaan usein nuoruus erityisenä elämänvaiheena. Viimeisimmän ammatillisen koulutuksen reformin (vuonna 2018) myötä osaamisperusteisuus on näkynyt ammatillisen koulutuksen tutkimuksessa vahvasti. Nuorten itsensä osaamisen kehittämiselle antamien merkitysten tarkastelu on kuitenkin jäänyt tutkimuskeskusteluissa vähäiseksi. Nuorille asetetut odotukset ammattiin kasvamisesta ovat suuria ja ne näkyvät konkreettisesti esimerkiksi osaamisen arviointikriteereissä ja toiveissa nopeasta työelämään siirtymisestä. Opiskelijoilta odotetaan hyvin varhaisessa vaiheessa aikuismaista työntekijyyttä, jossa ei välttämättä ole tilaa olla nuori, ”keskeneräinen”, tietämätön tai epävarma (Souto 2014; Upola ym. 2020). Nuoruus voidaan kuitenkin nähdä myös itsessään merkityksellisenä elämänvaiheena, ei pelkkänä pikamatkana lapsuuden ja aikuisuuden välissä.

Osaamisen kehittämiseen liittyy sosiaalipedagogisesta näkökulmasta yhtäältä yhteiskuntaan ja työelämään kiinnittyminen ja toisaalta omaksi itsekä kasvaminen ja identiteetin rakentaminen yhdessä muiden kanssa. Nämä saavat nuoruuden ikävaiheessa erityisen merkityksen. (Ks. Kiilakoski 2014; Nivala & Rynnänen 2019, 18–19.) Haluammekin tutkia syvemmin osaamisen kehittämiseen ja nuoruuteen liittyviä kytköksiä.

Tutkimuksen aineistona hyödynnämme 15–26-vuotiaiden ammattiin opiskelevien nuorten kirjoittamia vastauksia avoimiin kysymyksiin, joissa heitä pyydettiin kuvaamaan toivottavaksi kokemaansa tulevaisuutta ja sitä, millaisia ammatillaisia he haluaisivat tulevaisuudessa olla. Kysymme, millaisia ammatillisen koulutuksen tuottaman osaamisen merkityksiä on tunnistettavissa opiskelijoiden tulevaisuuskuvauksissa. Tarkastelemme näitä merkityksiä yhtäältä opiskelijoiden toivottavina pitämien elämäntulon siirtymien näkökulmasta ja toisaalta suhteessa opiskelijoiden toiveisiin työ- ja ammatillisissa yhteisöissä toimimisesta. Näin osallistumme osaamisen kehittämiseen liittyvään keskusteluun ja pyrimme tuomaan siihen nuorten näkökulmaa.

Viitekehystenä osaamiseen ja osaamisen kehittämisen tarkasteluun sovellamme osaamisidentiteetin käsitettä. Tällöin osaaminen ymmärretään laajemmin kuin pelkinä muodollisina pätevyyksinä tai kvalifikaatioina (esim. Harris & Wihak 2014; Kepanen 2018) ja osaamisen kehittämisen

nähdään kytkeytyvän koko ihmisen muuhun elämänkulkuun ja identiteetin rakentumiseen (Biesta 2020; Ketamo ym. 2022). Osaamisidentiteetin käsitteen taustalla on myös tulevaisuusorientoitunut ja positiivinen näkemys oman potentiaalin tunnistamisesta ja sen merkityksellisyydestä toimijuuden kehittymiselle (Halonen, Grekula & Wenström 2020; Raudasoja, Heino & Rinne 2019).

Osaamisidentiteetti ja elämänkulku

Osaamisidentiteetillä viittaamme yksilön käsitykseen itsestään osaajana ja toimijana muuttuvassa työelämässä ja yhteiskunnassa (Halonen ym. 2020). Siinä, missä ammatti-identiteetti viittaa tyypillisesti yhteen tutkintoon, työtehtävään tai ammattiin, osaamisidentiteetti hahmottaa osaamisen laajemmin ja joustavammin ja voi sisältää useita ammatti-identiteettejä (Ketamo ym. 2022; vrt. Eteläpelto & Vähäsantanen 2006, 26–27).

Osaamisidentiteetissä ”osaaminen” ymmärretään moninaisena: se on tietojen, taitojen ja asenteiden kokonaisuus (esim. Ford & Meyer 2015), joka sisältää yleistä osaamista, kuten vuorovaikutus- ja tiimityöskentelytaitoja, sekä alaan ja työtehtäviin liittyvää osaamista (Mulder ja Winter-ton 2017, 22–23). Näitä yksilö hankkii ja kehittää opiskelemalla, työssä ja vapaa-ajalla (Harris & Wihak 2014; Kepanen 2018, 38–42). Osaamisen kehittäminen on yksilöllinen (Billett 2017) ja syklinen prosessi, jossa kehkeytyy osaamisen lisäksi yksilön käsitys itsestään osaajana tulevaisuudessa (Kukkonen & Raudasoja 2018, 11; Mäkinen & Annala 2010).

Osaamisidentiteetin rakentuminen sisältää ajatuksen oman osaamisen omistajuudesta ja aktiivisesta kehittämisestä (ks. Brauer 2019; Mäkinen & Annala 2010). Käsitys itsestä osaajana liittyy yksilön kykyyn tunnistaa erilaisia mahdollisuuksia, asettaa uralleen ja osaamisensa kehittämislle mielekkäitä tavoitteita sekä tehdä uraan liittyviä valintoja (Clarke & Winch 2006; Halonen ym. 2020). Identiteetin rakentumista tukevana tekijänä on aiemmassa tutkimuksessa nähty tulevaisuustietoisuus sekä -kasvatus, joka tukee nuoria pohtimaan erilaisia vaihtoehtoja ja näkemään moninaisia mahdollisuuksia elämässä ja urapoluilla (ks. esim. Ahvenharju & Pouri-Mikkola 2022; Jokinen & Rubin 2006). Tulevaisuustietoisuutta voidaan tietoisesti harjoittaa, ja sen on todettu vahvistavan muun muassa nuorten minäpystyvyyttä ja toiveikkuutta tulevaisuutta kohtaan (esim. Heikkilä, Nevala, Ahokas, Hyttinen & Ollila 2017; Katajisto, Hyvärinen & Uusiautti 2021). Osaamisidentiteettiin liittyykin keskeisesti valmius nähdä itsensä ja osaamisensa merkitys yhteiskunnassa ja muuttuvassa työelämässä nyt

ja tulevaisuudessa (Ketamo ym. 2022; Raudasoja ym. 2019). On myös todettu, että käsitys omista mahdollisuuksista ja tulevaisuuden toiveista ohjaa voimakkaasti opiskelijoiden nykyhetken pyrkimystä osaamisen kehittämiseen (Markus & Nurius 1987). Samalla oman potentiaalini ymmärtäminen auttaa opiskelijaa orientoitumaan ja valmentautumaan tutkinnon suorittamisen jälkeiseen elämäntietoon ja siirtymiin (Kukkonen & Raudasoja 2018, 11).

Osaamisidentiteetti, kuten muutkin identiteetin muodot, rakentuu sosiaalisena konstruktiona koko ihmisen elämäntietoon ajan (esim. Vieno, Helander & Saari 2017). Käsitys itsestä osaajana muodostuu vuorovaikutuksellisesti ja erilaisissa (ammattillisissa) ryhmissä ja yhteisöissä toimimalla (Halonen ym. 2020; Heinilä & Honkanen 2020, 34; Säljö 2004). Sosiaalipedagogisesta näkökulmasta osaamisidentiteetti ja sen muodostuminen nivELYvät osaksi yksilön kokonaisvaltaista kasvua ja kasvatusta, jossa sivistys- ja sosialisatioprosessien myötä yksilölle rakentuu persoonallinen identiteetti ja hän kehittyy omaksi, ainutlaatuiseksi itsekseen osana erilaisia yhteisöjä (ks. Biesta 2020; Nivala & Rynänen 2019, 16–18). Nämä sosiaaliset kasvuprosessit ovat erityisen keskeisiä nuoruudessa (Arnett 2000).

Tutkimuksessa tarkastelemme ammatillisen koulutuksen tuottaman osaamisen merkityksiä opiskelijoiden toivottavina pitämien elämäntietoon siirtymien näkökulmasta. Elämäntietolla viittaamme yksilön kasvun jäsentymiseen etenevänä kehityskulkuna, jossa erilaiset elämäntapahtumat toimivat usein käännekohtina tai saavat merkityksiä yksilön siirtyessä elämäntietosta ja siihen liittyvistä sosiaalisista rooleista toisiin (Antikainen 1998, 101–102; Arnett 2000). Elämäntietoon ei kuitenkaan ole vaihe vaiheelta etenevä kaari vaan monisuuntainen, jatkuva prosessi, jossa yksilön valinnat kietoutuvat historiallisiin, yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin konteksteihin (Vaattovaara 2015; Vanhalakka-Ruoho 2014, 194).

Nuoruuteen elämäntietoon vaiheena kytkeytyvät vahvasti koulutukselliset siirtymät sekä työelämäsiirtymät (Arnett 2000), ja ne nähdään usein keskeisinä kasvun kenttinä (Kiilakoski 2016). Nuoruudessa nämä siirtymät ovat erityisen merkityksellisiä, sillä niillä on kauaskantoisia vaikutuksia nuoren elämään, myöhempiin valintoihin ja hyvinvointiin (Melandro, Campos, Rodriguez-Bravo & Arroyo Resino 2020, 9). Nuoruuden siirtymiä voidaan pitää myös sosialisatioprosessin vaiheina, joiden kautta nuori rakentaa elämäntietonsa autonomiseksi yksilöksi ja toimijaksi muuttuvassa ja monimutkaisessa yhteiskunnassa (Evans 2002, 246, 265; Sekki & Autio 2020, 12, 30).

Nuoruudessa kehittyy myös yksilön käsitys itsestään. Prosessissa vai-

kuttavat ja konkretisoituvat monet sosiokulttuuriset odotukset ja roolit, yhteiskunnalliset mahdollisuudet sekä vuorovaikutukselliset suhteet (Vaattovaara 2015, 214–216). Käsitys itsestä rakentuu osallistumalla ja identifioitumalla erilaisiin yhteisöihin ja niiden toimintaan (ks. Lave & Wenger 1991, 49–50, Nivala & Rynänen 2019, 18). Tutkimustehtävämme näkökulmasta tarkastelemme opiskelijoiden tulevaisuuskuvin ilmeneviä toiveita työyhteisöissä toimimisesta, työyhteisöön liittyvistä rooleista sekä toimintavalmiuksista osana yhteisöjä, sillä näemme niillä olevan vaikutusta opiskelijan käsitykseen itsestään osaajana.

Yksilön positiivinen suhde itseen niin osaajana kuin yleisemmin muodostuu toisilta saadun palautteen, sosiaalisen arvostuksen sekä koetun keskinäisen välittämisen kautta (Laitinen 2019). Kyse on sen kokemisesta, millaisena yksilö tulee ja haluaa tulla nähdyksi (Honneth 2012; Taylor 1992, 33–34), sekä itseymmärryksestä, jota itselle merkityksellisten ihmisten antama palaute ja suhtautuminen tuottavat (Kallio, Korkiamäki & Häkli 2015, 17). Positiivinen palaute ja arvostus vahvistavat opiskelijoiden minäpystyvyyden tunnetta ja itseluottamusta osaajina (Upola ym. 2020), ja opiskelijat arvostavat näitä yhteisesti jaettuina positiivisia kokemuksia ja tunnustusta itselle tärkeissä yhteisöissä (Maunu 2018). Samalla yksilö voi toimia positiivisen palautteen lähteenä toisille yhteisön jäsenille (Kallio ym. 2015, 9). Tutkimuksessamme näemme myönteisen palautteen ja muilta ihmisiltä saadun arvostuksen työ- ja ammatillisissa yhteisöissä tapahtuvina myönteisinä vuorovaikutusprosesseina, joissa rakentuu yksilöiden käsitys itsestään osaajana.

Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimuksessamme tarkastelemme, millaisia ammatillisen koulutuksen tuottaman osaamisen merkityksiä on tunnistettavissa opiskelijoiden tulevaisuuskuvauksissa. Tarkastelemme näitä merkityksiä yhtäältä opiskelijoiden toivottavina pitämien elämänkulun siirtymien näkökulmasta ja toisaalta suhteessa opiskelijoiden toiveisiin työ- ja ammatillisissa yhteisöissä toimimisesta. Aiemman tutkimuksen valossa näemme näiden tekijöiden rakentavan osaltaan opiskelijoiden osaamisidentiteettiä eli käsitystä itsestään osaajana.

Aineisto

Aineistona hyödynnämme ammatillisten opiskelijoiden vastauksia avoimiin kysymyksiin, joissa heitä pyydettiin kuvaamaan toivottavaksi koke-

maansa tulevaisuutta ja sitä, millaisia ammattilaisia he haluaisivat tulevaisuudessa olla. Aineisto muistuttaa kyselytutkimuksen avointen kysymysten vastauksia (esim. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 190) ja se kerättiin syys–lokakuussa 2020 kahdessa ammatillisessa oppilaitoksessa Pohjois-Suomen alueella osana laajempaa väitöstutkimukseen liittyvää aineistonkeruuta.

Aineiston kokoaminen aloitettiin ottamalla yhteyttä oppilaitosten opinto-ohjaajiin sähköpostitse. Opinto-ohjaajat välittivät viestiä eteenpäin opettajille, ja yhteydenottoon vastasi neljä opettajaa, joiden opiskelijaryhmät osallistuivat aineistonkeruuta varten järjestettyihin tilaisuuksiin. Opiskelijat edustivat kolmea eri ammatillista perustutkintoa: liiketoiminnan perustutkintoa, kasvatus- ja ohjausalan perustutkintoa sekä sosiaali- ja terveystieteiden perustutkintoa.

Aineistonkeruutilaisuudet järjestettiin oppilaitoksissa työpajoina, joihin opiskelijat osallistuivat oppitunnilla osana yhteiskunta- ja työelämäosaamisen opintojaan. Työpajoissa työskenneltiin toiminnallisesti ryhmissä tutkien omalla alalla arvostettuja työelämätaitoja työpaikkailmoituksista sekä työstettiin yksilötyönä kirjoitustehtäviä. Tutkimusaineisto koostuu näistä yksilötyönä kirjoitetuista teksteistä.

Keräsimme aineiston kyselytutkimuksen avoimia kysymyksiä muistuttavien kirjoitustehtävien avulla, koska nuorten tulevaisuuskuvioiden tutkimuksessa käytetään usein erilaisia vapaamuotoisia kirjoitelmia, joiden avulla pyritään tutkimaan esimerkiksi nuorten toiveita tulevaisuudelle (Heikkilä ym. 2017). Tulevaisuussuuntautuneisuus on nähty tärkeäksi aiemmissa osaamisidentiteettiin liittyvissä keskusteluissa, mikä myös osaltaan perustelee tehtävänantoja. Halusimme nuorten tarkastelevan tulevaisuuskuviaan useasta eri näkökulmasta, joten annoimme kirjoitustehtäville kolme aihetta. Opiskelijat vastasivat kaikkiin kolmeen tehtävään. Tehtävät olivat:

- T1: Unelmatyöpäiväni 2026, jossa kuvattiin, millaisissa työtehtävissä opiskelijat näkivät itsensä tulevaisuudessa, millaisten työkaverien kanssa he kuvittelivat toimivansa sekä millaista osaamista heillä itsellään ja heidän työkavereillaan on.
- T2: Esikuvani, jossa pohdittiin omia esikuvia ja arvostettuna pidettyjä henkilöitä yleisesti ja ammatillisesti sekä sitä, millaisia ammattilaisia opiskelijat itse haluaisivat olla valmistuttuaan.

- T3: Kirje tulevaisuuteen, jossa kirjoitettiin itselle kirje valmistumishetkeen. Tehtävässä ohjeistettiin kirjoittamaan esimerkiksi kannustavat terveiset, jokin konkreettinen lupaus itselle tai toivomus tulevaisuuden suhteen.

Aineistonkeruutilanteesta pyrittiin luomaan mahdollisimman luottamuksellinen ja opiskelijoiden itsemääräämisoikeutta kunnioittava (Vehkalahti, Rutanen, Lagström & Pösö 2010, 16–17). Opiskelijoille avattiin aluksi tutkimuksen teemaa ja tarkoitusta. Tämän jälkeen yksilötehtävien tehtävänannot ja kirjoitusohjeet käsiteltiin yksi kerrallaan. Opiskelijoille annettiin mahdollisuus jakaa vastauksensa tutkijan kanssa tai pitää ne vain itsellään sekä kysyä työskentelyn edetessä lisäkysymyksiä ja apua.

Vastauksia tehtäviin saatiin yhteensä 69 opiskelijalta. Tutkimuskäyttöön luovutettuja vastauksia saatiin kerättyä yhteensä 154 kappaletta (T1: 64 kpl, T2: 60 kpl, T3: 30 kpl). Aineiston pituus oli yhteensä 83 sivua eli 7378 sanaa. Vastaukset tallennettiin kukin omana erillisenä skannattuna dokumenttinaan analyysiä varten. Kasvatus- ja ohjauksen ryhmälle varattu aika loppui työpajassa kesken, joten vastauksia aiheesta T3 ei kasvatus- ja ohjauksen opiskelijoilta saatu. Tämä selittää kolmannen aiheen vähäisemmän kokonaisvastausmäärän.

Opiskelijoilta kerättiin taustatietoina ikä ja sukupuoli. Vastauksensa tutkimuskäyttöön luovuttaneet opiskelijat olivat iältään 15–26-vuotiaita. Vastauksia saatiin naisopiskelijoilta yhteensä 75 ja miesopiskelijoilta 67 kappaletta. Lisäksi saatiin 12 vastausta, joissa opiskelija oli ilmoittanut sukupuolekseen muu, en halua kertoa tai jättänyt kohdan tyhjäksi.

Lisäksi taustatietoina pyydettiin opettajaa kertomaan yleiskuvaus opiskelijoista eli heidän opintojen vaiheestaan ja aiemmasta työelämäkokemuksestaan. Liiketoiminnan perustutkinnon opiskelijoita oli kaksi ryhmää. Ensimmäinen oli 22 opiskelijan ryhmä, jossa oli sekä juuri opintonsa aloittaneita että vuoden ajan opiskelleita. Heillä ei vielä ollut työelämäkokemusta. Toisessa liiketoiminnan ryhmässä oli 16 noin vuotta aiemmin opintonsa aloittanutta opiskelijaa. Heillä oli takana alaan liittyvä neljän kuukauden työelämäjakso. Kasvatus- ja ohjauksen perustutkinnon opiskelijaryhmässä oli 19 henkilöä ja he olivat juuri aloittaneet opintonsa. Työelämäkokemusta heillä ei vielä ollut. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijaryhmässä oli 12 henkilöä. Opiskelijat olivat kolmatta vuotta opiskelevia ja juuri lähdössä viimeiselle työelämäjaksolle ennen valmistumistaan.

Vastausten pituus vaihteli yhdestä sanasta 71 sanaan. Pidemmällä

opinnoissaan olevat opiskelijat kirjoittivat keskimäärin pidempiä tekstejä (keskimäärin 57–62 sanaa/vastaus) kuin vasta-aloittaneet opiskelijat (keskimäärin 31–50 sanaa/vastaus). Sanamäärissä oli myös sukupuolieroja siten, että miesvaltaisessa ryhmässä sanamäärän keskiarvo (31) oli alhaisempi kuin naisvaltaisissa ryhmissä (50–62).

Analyysi

Aineiston muodostavat vastaukset olivat verrattain tiiviitä, mikä ohjasi analyysitavan valintaa. Yksilöllisten kokemusten lähiluvun sijaan rakensimme analyysissa kokoavaa yleiskuvaa opiskelijoiden tulevaisuuskuvista tunnistettavista osaamisen merkityksistä yhtäältä toivottavien elämänkulun siirtymien ja toisaalta ammatillisissa yhteisöissä toimimisen näkökulmasta. Hyödynsimme analyysissa teema-analyysia (esim. Teräs & Toiviainen 2014). Kun opiskelijat kuvasivat tulevaisuuttaan, toiveitaan työuralleen sekä työyhteisöissä toimimiselle, he toivat esiin toisistaan riippumatta samankaltaisia osaamiseen ja osaamisen kehittämiseen liittyviä teemoja (ks. Braun & Clarke 2006). Teema-analyysi keskittyy näiden teemojen tunnistamiseen sekä teemojen sisäisiin merkityksiin (Eskola & Suoranta 2014, 175–182). Kiinnitimme analyysissa huomiota myös alojen välillä mahdollisesti ilmeneviin eroihin, mutta varsinaista alojen välistä vertailua emme tässä tutkimuksessa tehneet.

Aineisto valmisteltiin analysoitavaksi kirjoittamalla opiskelijoiden käsin kirjoittamat ja tutkijan skannaamat vastaukset Word-dokumenteiksi. Samalla muodostettiin yleiskuvaa aineistosta sekä tehtiin alustavia havaintoja keskeisistä, tutkimustehtävän kannalta relevanteista osaamiseen ja osaamisen kehittämiseen liittyvistä teemoista (ks. Kiviniemi 2001, 53). Seuraavaksi aineisto siirrettiin ATLAS.ti-ohjelmaan (versio 9) koodaamista ja tarkempaa analyysia varten.

Varsinaisessa analyysiprosessissa kiinnitimme huomiota opiskelijoiden tulevaisuuskuvista tunnistettaviin osaamiseen ja osaamisen kehittämiseen liittyviin merkityksiin, joita tarkastelimme kahdesta, aiemman tutkimuksen ja teoreettisen viitekehiksemme viitoittamasta suunnasta. Yhtäältä tarkastelimme näitä merkityksiä opiskelijoiden toivottavina pitämien elämänkulun siirtymien näkökulmasta. Toisaalta tarkastelimme niitä suhteessa opiskelijoiden toiveisiin työ- ja ammatillisissa yhteisöissä toimimisesta.

Aineisto koodattiin systemaattisesti ja ensimmäisessä vaiheessa tunnistettiin 50 alustavaa koodia. Tämän jälkeen aineisto käytiin läpi uudelleen ja tiivistettiin koodit kahdeksaantoista varsinaiseen koodiin. Koodit koot-

tiin ja jäsenettiin tutkimustehtävän kannalta kahden kokoavan pääteeman alle: itsenäistyminen ja uralla eteneminen sekä tunnustuksen saaminen ammattilaisena. Näiden pääteemojen alle hahmottui kuusi alateemaa: työelämään siirtyminen, työuralla eteneminen ja elämässä merkityksellisten asioiden saavuttaminen sekä luottamuksen saaminen muilta, muilta saatu arvostus osaamisesta ja menestyminen työuralla. Tämä teemoittelu on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Aineiston teemoittelu

Pääteemat	Alateemat	Koodit
Itsenäistyminen ja uralla eteneminen	Työelämään siirtyminen	Palkan saaminen ja itsensä elättäminen Itsenäisempi elämä, siirtymä opiskelijasta aikuiseksi Rahahuolista pois pääseminen
	Työuralla eteneminen	Jatkokoulutussuunnitelmat Kiinnostus esihenkilötehtäviin Oman työn ja osaamisen jatkuva kehittäminen Yrittäjyys uramahdollisuutena
	Elämässä merkityksellisten asioiden saavuttaminen	Valmistuminen ”uutena alkuna” Itselle tärkeiden valintojen tekeminen Koti, perhe ja parisuhde
Tunnustuksen saaminen ammattilaisena	Luottamuksen saaminen muilta	Luottamuksen ansaitseminen työtä tekemällä Halu olla ”tärkeä” ja hyväksytty
	Muilta saatu arvostus osaamisesta	Halu osata ja tietää hyvin omaan työhön liittyviä asioita Halu kehittää osaamista edelleen Arvostuksen ja ”tunnettuuden” saaminen ammattilaisena Tunnustus hyvin tehdystä työstä
	Menestyminen työuralla	Menestyminen arjessa näyttäytyvänä ja toisaalta taloudellisena tai ”julkisena” Menestyminen ja unelmien saavuttaminen vaatii kovaa työtä

Itsenäistymisen ja uralla etenemisen teema koostui aineistossa opiskelijoiden toiveista osaamisen kehittämiseksi, joka mahdollistaa työelämään siirtymisen ja vakaan toimeentulon, perheen perustamisen ja oman kodin hankkimisen sekä oman elämän kannalta merkityksellisten valintojen tekemisen. Lisäksi teemaan liittyvinä aiheina esiintyivät jatkokoulutussuunnitelmat, uralla eteneminen esimerkiksi esihenkilötehtäviin, oman työn ja osaamisen jatkuva kehittäminen sekä omien unelmien tavoitteleminen. Ammatillisen tunnustuksen saamisen teema ilmeni aineistossa opiskelijoiden toiveina vahvasta osaamisesta, joka mahdollistaa luottamuksen ja arvostuksen saamisen työyhteisössä, tunnustuksen hyvin tehdystä työstä, vastuun saamisen työpaikalla sekä menestymisen työuralla.

Lopuksi nimesimme teema-analyysin perusteella tunnistamamme merkitykset ammatillisen koulutuksen tuottamalle osaamiselle ja sen kehittämiseksi kahdeksi tulevaisuussuuntautuneeksi pyrkimykseksi. Käytämme tulosluvuissa aineistositaatteja kuvaamaan näiden pyrkimysten keskeisiä piirteitä.

Tutkimuksen luotettavuus

Tämän tutkimuksen luotettavuuteen liittyvinä rajoitteina voidaan pitää erityisesti aineistonkeruumenetelmään liittyviä tekijöitä. Tehtävänantona positiivisten tulevaisuuden näkymien kirjoittaminen ei ole täysin ongelmaton. Nuoruuden elämänvaiheen aikana yksilön tulevaisuuteen liittyvät tavoitteet, asenteet ja odotukset muotoutuvat ja kehittyvät merkittävästi lyhyessäkin ajassa (Heikkilä ym. 2017). Erityisen haastavaa realististen tavoitteiden ja odotusten asettaminen voi olla, jos opiskelija on vasta aloittanut opintonsa eikä alasta ja työelämästä ole välttämättä mitään kokemusta. Tämä näkyi konkreettisesti tarkasteltaessa vastausten pituuksia: pidemmällä opinnoissaan olevat opiskelijat kirjoittivat keskimäärin pidempiä tekstejä kuin vasta-aloittaneet opiskelijat.

Nuorelta voi myös puuttua resursseja pitkälle tulevaisuuteen yltävään ajatteluun, joka kehittyy vasta iän ja elämänkokemuksen myötä (Heikkilä ym. 2017). Tulevaisuuteen positiivisesti suuntautuva tehtävänanto on myös mahdollisesti sulkenut pois opiskelijoiden tulevaisuuteen, osaamiseen ja työuraan liittyviä pelkoja ja epävarmuustekijöitä. Aineisto antoi kuitenkin johdonmukaisen kuvan niistä positiivisista teemoista ja tulevaisuussuuntautuneista pyrkimyksistä, jotka tekivät osaamisen kehittämistä ammattiin opiskeleville merkityksellistä.

Osaaminen ja osaamisidentiteetti tutkimustehtävänä ja kirjallisten teh-

tävien tehtävänantona on myös haastava. Osaaminen on käsitteenä monitulkintainen (esim. Kontio, Pikkarainen & Mathlin 2019) eikä se välttämättä kuulu nuorten arkiseen sanavarastoon. Osaamisesta kysyttiin suoraan ja käyttäen kyseistä käsitettä vain tehtävänannossa T1. Muutoin osaamisen käsite ei itsessään esiintynyt tehtävänannoissa, mutta tehtävänannot liittyivät osaamiseen ja sen kehittämiseen sisällöllisesti aihetta käsittelevään aiempaan tutkimukseen perustuen. Aineistossa opiskelijat kertovat toiveitaan tulevia työtehtäviään ja tulevaisuuttaan kohtaan sekä ajatuksiaan siitä, miten näkevät itsensä tulevina ammattilaisina, mutta varsinaista osaamisen käsitettä he käyttävät vain harvoin. Nähdäksemme aineiston perusteella voidaan kuitenkin tehdä päätelmiä osaamisen tai toivotun osaamisen merkityksistä, vaikka opiskelijat eivät käsitettä aineistossa käytäkään.

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on tarkasteltava myös kirjoitustehtäviä menetelmänä sekä aineiston laajuutta. Opiskelijat eivät välttämättä kokeneet kirjallista ilmaisua tai käsin kirjoittamista itselleen ensisijaisena, turvallisena tai luontevana tapana ilmaista itseään. Osa vastauksista oli todella lyhyitä, jopa vain yhden sanan mittaisia. Yhden sanan vastaukset, joita aineistossa oli kolme kappaletta, olivat vastauksia tehtävään T2: ”Millainen ammattilainen sinä haluaisit olla valmistuttuasi?” Vastaukset sisällytettiin aineistoon niiden lyhydestä huolimatta, sillä ne kuvasivat nuorten toiveita olla tulevaisuudessa ammattitaitoinen (2 vastausta) ja luotettava (1 vastaus). Nähdäksemme kyselytutkimuksen avoimia kysymyksiä muistuttavat kirjoitustehtävät olivat kuitenkin perusteltu aineistonkeruumenetelmä, sillä oppitunnilla käytettävä aika oli rajallinen ja opiskelijoiden itsensä tuottamat vastaukset tehtäviin mahdollistivat kaikkien ajatusten ja näkemysten esiin saamisen suuressa opiskelijaryhmässä.

Tutkimuksen rajoitteena voidaan pitää tutkijan positiota aineistonkeruutilanteessa sekä aineistonkeruupaikkaa. Opiskelijoiden saattoi olla hankalaa jakaa henkilökohtaisia toiveitaan ja näkökulmiaan vieraille aikuiselle. Oppitunti aineistonkeruupaikkana ei myöskään ole metodologisesti neutraali. Erilaiset aineistonkeruutilanteessa esiintyvät sosiaaliset valtasuhteet ja jännitteet sekä toisaalta oppituntiin ja oppilaitosympäristöön liittyvät rakenteelliset tekijät saattoivat vaikuttaa tilanteeseen ja aineiston sisältöön. (Ks. Strandell 2010, 99–100.)

Tutkimuksen tulokset

Tutkimuksemme perusteella opiskelijoiden tulevaisuuskuvin voidaan tunnistaa kaksi tulevaisuussuuntautunutta pyrkimystä, joihin ammatill-

sen koulutuksen tuottaman osaamisen merkitykset tiivistyvät. Ensimmäinen niistä on aikuistumisen pyrkimys, joka pitää sisällään yksilöllisen, autonomisten ja palkitseviksi koettujen sosiaalisten roolien saavuttamisen. Toinen on ammatillisen tunnustuksen pyrkimys, jota opiskelijat kuvasivat sosiaalisena ja vuorovaikutteisena arvostuksen antamisena ja saamisena työ- ja ammatillisissa yhteisöissä. Molemmissa pyrkimyksissä osaamisen kehittäminen esiintyy keskeisenä keinona kohti opiskelijan toivomaa tulevaisuutta.

Aikuistumisen pyrkimys

Analyysimme mukaan keskeinen teema, joka tekee osaamisen kehittämisestä ammattiin opiskeleville merkityksellistä ja houkuttelevaa, on näkemys osaamisesta osana aikuismaista toimijuutta. Osaamisen kehittäminen, joka näkyy aineistossa erityisesti ammatin hankkimisena, mahdollistaa opiskelijoiden mielikuvissa aikuisen toimijan sosiaaliin rooleihin kiinnittymisen ja niissä toimimisen. Emme viittaa aikuisuudella mihinkään teorialähtöiseen määritelmään vaan opiskelijoiden kertomuksista tunnistettaviin toiveisiin ja pyrkimyksiin päästä osaamistaan kehittämällä kiinni uuteen ja palkitsevana ilmenevään elämänvaiheeseen. Osaamisen kehittäminen saa aineistossamme suuren osan merkityksistään tästä.

Aikuistumisen pyrkimys näkyy opiskelijoiden kertomuksissa työelämään kiinnittymisenä, työuralla etenemisenä sekä omien unelmien toteuttamisena. Ilmiö konkretisoituu alla olevassa 17-vuotiaan sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijan vastauksessa, jonka hän kirjoitti työpajassa kirjettä itselleen valmistumisen hetkeen.

Olet tsempannut hienosti koulusi loppuun vastoinkäymisistä huolimatta. Lupaan itselleni kun valmistun, että olen kypsä ja hyvä hoitaja. Koulun päätyttyä sinulla on mahdollisuus mm. alkaa perustamaan perhettä sekä kaikkea muuta ihanaa. Tulevaisuudessa haluaisin työskennellä hyvien työkaverien kanssa sekä asua ihanan mieheni kanssa. Toivoisin että tulevaisuudessa saisin olla äiti, sairaanhoitaja sekä vaimo. Nyt on vielä aika taistella koulut loppuun! <3 (Kirje tulevaisuuteen, 17-vuotias naisopiskelija, sosiaali- ja terveystieteet)

Sama tulevaisuuskuva toistuu muissakin itselle kirjoitetuissa kirjeissä ja myös unelmatyöpäivien kuvauksissa. Opiskelijat näkevät opiskelun ja osaamisen kehittämisen porttina työelämään ja sen myötä itselle merki-

tyksellisten asioiden saavuttamiseen. Näitä merkityksellisiä asioita ovat edellisessä sitaatissa näkyvät toive vahvasta ammattitaidosta, odotukset perheen perustamisesta ja hyvästä työyhteisöstä työkaverineen sekä jatko-opinnot sairaanhoitajaksi. Opiskelijoiden mielikuvissa opintojen päättäminen ilmenee siirtymänä, josta alkaa niin sanottu ”oikea elämä”. Se mahdollistaa aikuisen toimijan sosiaaliset roolit, kuten edellä äidin, sairaanhoitajan ja vaimon roolit.

Valtaosa opiskelijoista näkee itsensä välittömästi valmistumisen jälkeen hyödyntämässä osaamistaan oman alan työtehtävissä. Opiskelijoiden suunnitelmissa on ensisijaisesti työskennellä opiskeltavaa tutkintoa vastaavassa työssä, kuten myyntityössä tai lasten parissa päiväkodissa, ja kehittää omaa osaamistaan edelleen alan aidoissa työympäristöissä. Myös yrittäjyys nähdään vaihtoehtoisena työn tekemisen muotona ja mahdollisuutena uusien asioiden oppimiseen. Erityisesti liiketoiminnan opiskelijoilla kiinnostus yrittäjyyteen on vahvaa.

Opiskelijoiden kertomuksissa työelämäsiirtymään liittyy myös pyrkimys toimeentulon vakauttamiseen opiskeluvuosien jälkeen.

Haluan että saan töistä hyvää palkkaa ja on mukava mennä joka päivä töihin. Haluan elää nykyisen kihlatun ja koiran kanssa. Haluan työskennellä [elektroniikkaliikkeessä] myyjänä tai jossain vaiheessa esimiehenä. Toivon että olen terve ja kaikki läheiset ovat myös terveinä, rahatilanne hyvä ja uusi auto. (Kirje tulevaisuuteen, 22-vuotias miesopiskelija, liiketoiminnan ala)

Nyt pääsee vihdoin tekemään rahaa ja rakentaan yhä itsenäisempää elämää ja omaa tulevaisuutta. → mieti niitä Kultapuiston [arvostettu asuinalue; nimi muutettu] taloja, ei oo mahottomuus saada sellaista taloa, jossa elää onnellisesti rakkaiden kanssa. (Kirje tulevaisuuteen, 19-vuotias naisopiskelija, liiketoiminnan ala)

Palkan saaminen, itsensä elättäminen ja rahahuolista pois pääseminen näyttävät olevan opiskelijoiden kertomuksissa paitsi arjen hyvinvointia edistäviä siirtymiä myös aikuistumisen merkkejä. Koska opiskelijat esittivät ura- ja taloustoiveitaan osana elämänsäkokonaisuutta, johon kuuluvat myös parisuhde ja perhe, tulkitsemme, että palkan saaminen, etenevä ura sekä autot ja talot toimivat opiskelijoille siltoina aikuisuuteen. Opintojen aikana kehitetty osaaminen saa merkityksensä keinona päästä

kiinni aikuisen toimijan sosiaalisiin rooleihin ja itselle tärkeiden asioiden saavuttamiseen itsenäisesti ja omin voimin (ks. Arnett 2000).

Työelämään kiinnittymisen jälkeen osaamisen jatkuva kehittäminen ja uralla eteneminen esiintyvät suuressa osassa opiskelijoiden kirjoituksissa toivottavana tulevaisuuskuvana ja seuraavana tavoiteltavana siirtymänä. Erityisesti naisopiskelijat kuvaavat toiveitaan jatko-opinnoista tai työssä tapahtuvasta osaamisen kehittämisestä. Osaamisen kehittämisen koettiin edesauttavan uralla etenemistä. Tahto työuralla etenemiseen näkyy myös unelmissa esihenkilö- tai johtotehtäviin siirtymisestä. Nämä tehtävät tulevat esiin erityisesti liiketoiminnan opiskelijoiden kertomuksissa mutta myös jonkin verran muilla aloilla. Tulkitsemme johtotehtäviin pyrkimisen keinoksi vahvistaa osaamista sekä luoda työuralle merkityksellisyttä.

Avustan asiakkaita ja haluan tehdä hoitotyötä, mutta niiden lisäksi haluan olla johtotehtävissä. Joko esimiehenä isossa yrityksessä, jossa johdan yhden yksikön toimintaa tai pienessä yrityksessä osana kehittämässä sen toimintaa. (Unelmatyöpäiväni, 18-vuotias naisopiskelija, sosiaali- ja terveystieteiden ala)

Yrityksen johtavassa asemassa. Työ on yhteiskunnallisiin asioihin liittyvää, tai muuten merkityksellistä. (Unelmatyöpäiväni, 19-vuotias naisopiskelija, liiketoiminnan ala)

Työuralla etenemisen tavoitteena mainittiin usein myös halu olla yksilönä eteenpäin pyrkivä, jatkuvasti omaa osaamistaan ja työtään kehittävä ammattilainen. Tulkitsemme uralla etenemisen toiveita opiskelijoiden pyrkimyksiksi vahvistaa edelleen houkutteleviksi koettuja aikuisen rooleja sekä niiden tarjoamia mahdollisuuksia (Arnett 2000). Oman osaamisen jatkuva kehittäminen nähdään keskeiseksi kannustimeksi ja tavoiteltavan elämän mittariksi. Opiskelijat korostavat erityisesti tahtoaan olla rohkeita ja tavoitella ammatillisia unelmiaan.

Vihdoin se on valmista ja virallista. Olet lähihoitaja. Kaikki etäopiskelu ja uurastus harjoittelussa töiden ohella on nyt ohi ja tuonut sinut tähän pisteeseen! Vielä jonain päivänä tämä sama on edessä sairaanhoitajan tai ensihoitajan papereilla, tiedän että pystyt siihen. Muista ottaa kaikki tuki läheisiltä vastaan. He haluavat vain sinun parastasi, vaikka se ei

siltä tunnu aina. Olet hyvä juuri tuollaisena, kaikkine heikkouksineen ja vahvuuksineen <3 <3 (Kirje tulevaisuuteen, 17-vuotias naisopiskelija, sosiaali- ja terveystyö)

Älä jämähdä paikoilleen, mieti mikä sun seuraava haave on. Pystyt aivan kaikkeen ja olet vahva, muista se. (Kirje tulevaisuuteen, 24-vuotias naisopiskelija, liiketoiminnan ala)

Opiskelijoiden tavoittelemaan aikuisuuteen kuuluvat myös laajemmat toiveet unelmien toteuttamisesta. Yleisesti opiskelijoiden toivomissa tulevaisuuskuvin välittyy tahto pärjäämiseen työelämän erilaisissa siirtymissä ja omien tavoitteiden saavuttamiseen – itsenäisen, autonomisen ja osaavan aikuisen roolin hallintaan. Osaamisen kehittämisen näkökulmasta merkityksellistä on, että näissä tulevaisuuskuvin näkyy pyrkimys mielekkäiden uratavoitteiden asettamiseen ja jatkuvaan osaamisen kehittämiseen sekä usko oman osaamisen merkitykseen myös muuttuvassa työelämässä.

Ammatillinen tunnustuksen pyrkimys

Aikuistumispyrkimyksen ohella toinen keskeinen teema, joka tekee osaamisen kehittämisestä ammattiin opiskeleville merkityksellistä ja houkuttelevaa, on analyysimme mukaan pyrkimys arvostettuun jäsenyyteen ja toimijuuteen ammatillisissa yhteisöissä. Nimitämme tätä pyrkimykseksi ammatilliseen tunnustukseen. Emme käytä tunnustuksen käsitettä tässä yhteydessä teoreettisena käsitteenä (ks. esim. Honneth 2012; Taylor 1992), vaan analyysissä aineistolähtöisesti ilmenevänä teemana. Se näkyy aineistossa konkreettisesti opiskelijoiden odotuksina, että he voisivat saavuttaa vankan ammattitaidon ja saada sille arvostusta sekä menestyä ammatillisesti ja että he saisivat osakseen luottamusta ja vastuuta työyhteisössä. Ammatillisen tunnustuksen eteen ollaan valmiita näkemään myös vaivaa. Tällaisia pohdintoja opiskelijat esittivät etenkin kuvauksissa tulevaisuudessa toivottavista työtehtävistä ja ammatillisista esikuvistaan.

Oma isä, hän tekee paljon töitä koska hänellä on oma firma ja vaikka on vaikeita aikoja niin jatkaa vaan. (Esikuvani, 16-vuotias miesopiskelija, liiketoiminnan ala)

Haluan että muut hoksaavat että teen sitä työtä koko sydämmelläni. Haluan olla läsnä ja auttaa. Haluan että voin olla luotettava muille ja sellainen ”tärkeä” muille. Olen luotettava, kiltti, avoin ja ystävällinen. Tavoitteeni on auttaa monia ihmisiä ja tehdä työtä koko sydämmelläni. (Esikuvani, 16-vuotias naisopiskelija, kasvatus- ja ohjausala)

Läpi koko aineiston opiskelijat mainitsevat kertomuksissaan usein käsitteen ”ammattilainen”, jonka tulkitsemme kuvastavan osaamisen ja työn arvostamisen merkitystä. Oman työn tekeminen ammattitaitoisesti nähdään kunnia-asiaksi, työhön halutaan panostaa ja tulevissa työtehtävissä halutaan toimia mahdollisimman hyvin. Opiskelijoille näytti olevan tärkeää saada ja hallita riittävästi alaan ja työtehtävään liittyvää tietoa sekä olla osaavia omalla vastuualueellaan.

Ammattilainen, joka on pätevä ja osaa alan kaikki asiat (Esikuvani, 16-vuotias miesopiskelija, liiketoiminnan ala)

Valmistuttuani ja mentyäni tulevaisuudessa mipä-puolelle [mielenterveys- ja päihdetyö] töihin, haluan olla osaava ja hyvin varustautunut alan ammattilainen. Työssä on tärkeää ihmisten oikeanlainen kohtaaminen ja se kuuluu vahvuuksiini. (Esikuvani, 17-vuotias miesopiskelija, sosi-aali- ja terveysala)

Opiskelijat toivoivat teksteissään ammatilliseen osaamiseensa liittyvää tunnustusta toisilta ihmisiltä, asiakkailta, esihenkilöiltä ja työkavereilta. Analyysimme perusteella osaamiseen näyttääkin kytkeytyvän odotus tunnustuksen saamisesta työntekijänä ja toimijana työyhteisössä.

Haluan olla luotettava ja kannustava, olla hyvä työssäni. Olen kova teke-mään töitä, joten olisi mahtavaa saada siitä joskus tunnustusta. (Esiku-vani, 23-vuotias naisopiskelija, liiketoiminnan ala)

Osaamisen tunnusmerkkeinä pidetään työn tekemiseen liittyvää esi-merkittäisyyttä, asiallisuutta, reippautta ja huolellisuutta sekä sosiaalisia vuorovaikutustaitoja, kuten yhteistyökykyisyyttä ja kaikkien tasa-arvoista kohtelua. Työyhteisön jäsenenä ja asiakaspalvelijana toimimiseen kytkeytyy opiskelijoiden kertomuksissa myös muita vahvuuksia ja persoonallisuuden piirteitä, kuten ystävällisyys ja avuliaisuus. Opiskelijoi-

den kuvauksissa työelämässä tärkeistä ja tavoiteltavista ominaisuuksista korostuivat alasta riippumatta vuorovaikutustaidot, ihmisten kohtaaminen ja yhteistyön tekeminen. He myös tunnistivat näitä ominaisuuksia itsessään.

Toinen ammatillisen tunnustuksen teemaan liittyvä merkityskokonaisuuksisuus oli opiskelijoiden halu menestyä työelämässä. Menestyminen nähdään tavoittelemisen arvoiseksi paitsi henkilökohtaisen aikuistumispyrkimyksen osana myös muilta ihmisiltä saatuna sosiaalisena arvostuksena. Osaamisen mahdollistama menestys näkyy opiskelijoiden teksteissä yhtäältä toiveina taloudellisesta, toisille näkyvästä tai julkisesta menestymisestä, ja toisaalta arjen tilanteissa selviytymisenä. Kysyttäessä ammatillisista esikuvista ja työhön liittyvistä arvostuksista miesopiskelijat, jotka opiskelivat tyypillisesti liiketoiminnan alaa, kuvasivat useammin taloudelliseen tai näkyvään menestykseen liittyviä asioita. Näitä ovat esimerkiksi hyvä taloudellinen tilanne, menestyminen yrittäjänä, julkisuus ja tunnustus alan huipputekijänä.

[Elon Musk] on edistynyt liikemies ja osaa paljon yrittäjyydestä, sekä on keksijä. (Esikuvani, 16-vuotias miesopiskelija, liiketoiminnan ala)

Naisopiskelijat alasta riippumatta nostivat useammin esiin arjessa ilmevästä menestymisestä. Tällaista arjen menestymistä oli läheisten ihmis- ja perhesuhteiden onnistuminen, arjen haasteista selviytyminen, työn ja perheen yhteensovittaminen sekä ihmisten arvostava kohtaaminen.

Koen että äitini on minun esikuvani. Hän on selvinnyt monista vaikeuksista yksin, kasvattanut 3 lasta yksinhuoltajana, sekä antaa parhaimmat neuvot. Äitini on myös aina motivoimassa ja kannustamassa kun itsellä on vaikeaa. (Esikuvani, 23-vuotias naisopiskelija, liiketoiminnan ala)

Riippumatta siitä, pyrkiikö opiskelija taloudelliseen, ammatilliseen vai arkiseen menestymiseen, pyrkimyksillä näyttää olevan opiskelijoiden mielikuvissa yksi yhdistävä tekijä. Menestykseen ja omien unelmien toteuttamiseen liittyy lähes väistämättä kova työ. Opiskelijat tunnistavat, että omien unelmien tavoittelemiseen ja työelämässä menestymiseen tarvitaan ponnisteluja, eikä elämässä kaikki suju aina helposti. Opiskelijoiden kertomuksista välittyy kunnioitus kovaa työntekoa kohtaan ja toisaalta tahto tehdä omaa työtä hyvin. Työssä onnistumisen eteen oltiin valmiita

näkemään vaivaa. Menestys ja siihen liittyvä ammatillinen tunnustus pitää ansaita omilla teoilla.

*Esikuvani on Alexander Rudd (salibandyn pelaaja). Ihailen ja arvostan häntä, koska hän tekee kovasti töitä unelmiensa eteen ja haluaa aina olla lajinsa paras keinolla millä hyvänsä. [--] [Ammatillisesti arvostan] asi-
antuntevia ja osaavia mipän [mielenterveys- ja päihdetyö] työntekijöitä,
sillä työ on rankkaa ja siihen pitää paneutua täysin (Esikuvani, 17-vuo-
tias miesopiskelija, sosiaali- ja terveysala)*

Opiskelijoiden kertomuksissa pyrkimys ammatilliseen tunnustukseen näkyy myös pyrkimyksenä luottamuksen saavuttamiseen ja vastuuseen työyhteisössä. Opiskelijoiden mielikuvissa luottamus ja tunnustus työntekijänä tulee ansaita. Se tapahtuu tekemällä oma työnsä hyvin mutta myös sitoutumalla työyhteisön yhteisiin pelisääntöihin ja toimintatapoihin sekä toimimalla yhteisen hyvän edistämiseksi. Opiskelijat toivoivat, että voisivat olla tulevissa työyhteisöissään tärkeitä ja hyväksytyjä jäseniä.

Pyri olemaan sellainen työkaveri ja ammattilainen, jollaisia itsellesi ja omalle kohdallasi toivot. Heti alkuun ei tarvitse kaiken onnistua, koska opit työtä tehdessä lisää. (Kirje tulevaisuuteen, 18-vuotias naisopiskelija, sosiaali- ja terveysala)

*Haluaisin olla helposti lähestyttävä, mukavan oloinen ja porukka tuntee olevansa tärkeitä minun seurassa. Tärkeänä pidän asiakaslähtöistä, kun-
nioittavaa työtä. Ominaisuutena minulla on olla hyvä kuuntelija, puhuja ja olen positiivinen. Tavoitteena on että itse saisin oppia koko ajan lisää työstäni. (Esikuvani, 18-vuotias naisopiskelija, sosiaali- ja terveysala)*

Vahvaan osaamiseen liittyy opiskelijoiden mielikuvissa oleellisesti ammatillisen tunnustuksen tarjoaminen myös toisille. Tämä osaltaan innostaa opiskelijoita myös hakeutumaan koordinoiviin ja johtaviin asemiin, jotta he voisivat huolehtia työyhteisön hyvästä ilmapiiristä ja siitä, että ammatillista tunnustusta on tarjolla kaikille työyhteisön jäsenille.

Olen hyvä kannustamaan ja ohjaamaan muita, minulta usein kysytään neuvoa. (Unelmatyöpäiväni, 23-vuotias naisopiskelija, liiketoiminnan ala)

Haluaisin olla yrittäjä tai toimia jonkin yrityksen esimies tehtävissä. Ohjata ja motivoida alaisia. Vastata yrityksen sisäisistä asioista kuten budjetin laatimisesta tai asiakashankinnasta yms. (Unelmatyöpäiväni, 16-vuotias miesopiskelija, liiketoiminnan ala)

Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimuksemme perusteella ammattiin opiskelevilla nuorilla osaaminen ja osaamisen kehittäminen saavat merkityksiä osana kahta laajempaa tulevaisuussuuntautunutta pyrkimystä. Ensimmäisenä päätuloksena voidaan todeta, että opiskelijoiden toivotuksi kokemassa tulevaisuudessa osaaminen toimii porttina työelämään sekä mahdollistaa työuralla etenemistä ja itselle merkityksellisten asioiden saavuttamista. Osaaminen saa opiskelijoiden kertomuksissa merkityksensä erityisesti elämänkulun siirtymässä nuoruudesta aikuisen toimijan sosiaalisiin rooleihin. Toinen päätulos on, että osaaminen on opiskelijoiden toivomassa tulevaisuudessa keino ja resurssi ammatillisten yhteisöjen arvostettuun jäsenyyteen pääsemiseksi sekä ammatillisen tunnustuksen saamiseksi ja antamiseksi yhteisöissä.

Kun tarkastelemme tuloksia vuoropuhelussa aiemman tutkimuksen kanssa, opiskelijoiden pyrkimyksessä aikuisuuteen korostuu identiteetin rakentumiseen liittyvä ammatillisen suunnan etsiminen ja löytäminen (ks. Kiilakoski 2014). Tämän tutkimuksen tulokset saavat tukea aiemmissä tutkimuksissa tehdyistä havainnoista, että nuorten tulevaisuuteen liittyvässä ajattelussa korostuvat tulevaan työhön, aikuistumiseen ja itsenäiseen elämään liittyvät sosiaaliset siirtymät (ks. esim. Heikkilä ym. 2017). Näiden siirtymien kautta nuori rakentaa elämänsä autonomisena yksilönä ja toimijana muuttuvassa yhteiskunnassa (Evans 2002; Sekki & Autio 2020). Nuorten tulevaisuuden toiveet olivat osin hyvin konservatiivisia toiveita esimerkiksi menestyvästä työurasta ja perheen perustamisesta. Tulkitsemme niiden liittyvän nuorten tahtoon kiinnittyä ja toimia osana yhteiskuntaa (ks. myös Heikkilä ym. 2017). Toisaalta toiveet voivat kertoa elämän epävarmuuksien edessä olevien nuorten turvallisuushakuisuudesta (ks. myös Maunu 2018).

Aiemmassa tutkimuskeskustelussa on todettu, että koulutuksella itsessään on suuri merkitys osana aikuistumisen prosessia. Tutkimuksemme tukee tätä havaintoa ja tuo siihen lisäksi uuden, osaamisidentiteetin rakentumiseen liittyvän näkökulman, jossa osaaminen ja käsitys omasta osaamisesta ovat nuorille opiskelijoille tärkeitä uusien sosiaalisten roolien

saavuttamisessa. Opiskelijoiden toivomissa tulevaisuuskuvin aikuistumiseen liittyy tahto vahvaan osaamiseen ja sen jatkuvaan kehittämiseen, joka kytkeytyy työelämän siirtymiin, työuralla etenemiseen sekä itselle merkityksellisten asioiden saavuttamiseen. Tuloksista välittyy nuorten ymmärrys osaamisen kehittämisen merkityksestä heidän oman tulevaisuutensa kannalta, minkä katsomme olevan keskeinen tekijä osaamisidentiteetin rakentumisessa.

Toinen osaamisen kehittämiseen liittyvä päähavaintomme on opiskelijoiden pyrkimys ammatillisten yhteisöjen arvostettuun jäsenyyteen. He tavoittelevat ammatillisen tunnustuksen saamista ja antamista työyhteisöissä sekä sitä kautta vahvistuvaa käsitystä itsestään osaajina. Tästä näkökulmasta osaaminen ilmenee opiskelijoiden kertomuksissa välineenä kiinnittyä yhteisöihin ja siten työyhteisön sosiaalisen osallisuuden mahdollistajana. Vahvaan osaamiseen kytkeytyy myös odotuksia tunnustuksen, luottamuksen ja vastuun saamisesta työyhteisössä. Tulkintamme mukaan ammatillinen tunnustuksen saaminen ja tunne arvostetusta toimijuudesta yhteisöissä vahvistavat osaltaan yksilön osaamisidentiteettiä.

Ammatillisen tunnustuksen pyrkimykseen liittyy myös tahto menestymiseen yhtenä tunnustuksen osa-alueena, ja sen eteen opiskelijat ovatkin valmiita panostamaan ja näkemään vaivaa. Lisäksi monet opiskelijat kertovat pyrkivänsä työelämässä asemiin, joissa he voivat huolehtia ammatillisen tunnustuksen toteutumisesta myös toisille työyhteisön jäsenille. Kuten aiemmassa tutkimuksessa on todettu, yksilön myönteinen suhde itsen ja käsitys itsestä osaajana vahvistuvat vuorovaikutuksessa ja toisilta saadun tunnustuksen myötä (Halonen ym. 2020; Heinilä & Honkanen 2020; Laitinen 2019; Säljö 2004). Tutkimuksemme tukee tätä havaintoa sekä sitä aiemmissa tutkimuksissa esitettyä näkemystä, että osaamisen kehittämiseen kytkeytyvä vuorovaikutus on erityisen tärkeää nuoruudessa (Maunu 2018; Upola ym. 2020; ks. myös Arnett 2000).

Sosiaalipedagogisesta näkökulmasta tarkasteltuna voidaan tulkita, että osaamisen kehittäminen merkityksellistyy opiskelijoille mitä suurimmassa määrin sosiaalisena ilmiönä ja linkittyy yhteiskunnan jäseneksi kasvamiseen. Aikuistumisen pyrkimys näyttäytyy yksilölähtöisenä, autonomisten ja palkitseviksi koettujen sosiaalisten roolien saavuttamisena. Nämä tulevaisuudessa toivotut roolit toteutuvat konkreettisesti työelämään kiinnittymisen ja työuralla etenemisen kautta. Ne edistävät osaltaan yksilön käsitystä itsestään osaajana ja toimijana yhteiskunnassa. Ammatillinen tunnustus puolestaan on vahvasti yhteydessä yhteisöihin liittymiseen

ja niissä toimimiseen sekä vuorovaikutteiseen arvostuksen antamiseen ja saamiseen työ- ja ammatillisissa yhteisöissä. Nuorten opiskelijoiden toiveet arvostetusta ammatillisuudesta ja yhteisöjen jäsenyydestä ovat tulkintamme mukaan merkittävä tekijä nuorten yhteiskuntasuhteen vahvistumisessa. Sekä aikuistumisen että ammatillisen tunnustuksen pyrkimyksissä osaamisen kehittäminen esiintyi keskeisenä keinona kohti opiskelijan toivomaa tulevaisuutta. Tämä sopii myös sosiaalipedagogiseen näkemykseen yksilön kasvusta kokonaisvaltaisena socialisaatioprosessina, jossa yksilö kehittyy omaksi itsekseen ja samalla yhteisöjen jäseneksi (Nivala & Rynnänen 2019, 16–18).

Tutkimus tuo lisäarvoa ammatillisen koulutuksen tutkimuskentälle ja osaamisidentiteettiin liittyvään tutkimukseen. Kuten todettua, nuorten itsensä antamat merkitykset osaamisen kehittämiseksi ovat jääneet tutkimuskusteluissa vähäisiksi. Tämä tutkimus tuo uutena havaintona esiin sen, että nuorilla opiskelijoilla osaamisen kehittämistä edistää yksilöllähtöinen pyrkimys itsenäisen toimijan sosiaalisten roolien omaksumiseen, työuralla etenemiseen ja omien tavoitteiden saavuttamiseen. Lisäksi opiskelijoiden osaamisen kehittämistä edistää sosiaalinen odotus arvostetusta ammatillisuudesta sekä tunnustuksen ja vastuun saamisesta työyhteisössä. Tämä on tärkeä havainto ammatillisen koulutuksen opetuksen ja ohjauksen kehittämisen sekä laajemman yhteiskunnallisen tehtävän näkökulmasta.

Kuten todettua, yhteiskunnassa vallalla oleva osaamispuhe, vaatimukset jatkuvaan oppimiseen ja itseohjautuvuuteen luovat paineita erityisesti nuorille (Souto 2014; Vehviläinen 2019). Yksilön osaamisen kehittämiseen vaikuttaa myös vahvasti hänen kokemuksensa siitä, mitä osaamista hän kokee tarvitsevansa tulevaisuudessa (Biesta 2020; Mäkinen & Annala 2010). On mahdollista, että esimerkiksi keski-ikäisellä alanvaihtajalla osaamisen kehittämistä innostavat tekijät ovat elämänvaiheesta johtuen erilaisia kuin nuorella opiskelijalla. Näemme, että erityisesti nuorten opiskelijoiden opetuksessa ja ohjauksessa voitaisiin hyötyä tavoitteellisesta osaamisidentiteetin vahvistamisesta ja tulevaisuustaitojen harjoittamisesta. Osaamisen tunnistaminen ja kyky nähdä mahdollisuuksia osaamisen soveltamiseen eri yhteyksissä ovat kiinteä osa identiteettiä ja kasvua omaksi itseksi. Vahva osaamisidentiteetti eli käsitys itsestä osaajana voi auttaa erityisesti nuoria suhteellistamaan yhteiskunnan osaamisvaatimuksia ja -puhetta (Ketamo ym. 2022) sekä vahvistaa nuoren toimijuutta osana yhteiskuntaa. Muuttuvassa työelämässä oman potentiaalinn tunnis-

taminen, minäpystyvyys ja kyky nähdä erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia elämässä ja urapoluilla ovat tärkeitä tulevaisuustaitoja (esim. Ollila & Hujala 2022), joihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

Huomionarvoista on myös se, että opiskelijat pitivät työelämässä tärkeinä ja tavoiteltavina ominaisuuksina hyviä vuorovaikutustaitoja, ihmisten kohtaamista ja yhteistyötä. Opiskelijat myös tunnistivat näitä ominaisuuksia itsessään ja kokivat olevansa hyviä sosiaalisissa taidoissa, yhteistyötaidoissa, toisten huomioimisessa ja kohtaamisessa. Konkreettisen osaamisen kehittämisen ja osaamisidentiteetin rakentumisen kannalta tämä puhuu sen puolesta, että opiskelijat hyötyvät vuorovaikutus- ja yhteistyötaitojen vahvistamisesta. Tästä näkökulmasta ammatillisessa koulutuksessa onkin tärkeää edelleen vahvistaa alaan ja ammattiin liittyvien osaamisten lisäksi myös opiskelijoiden sosiaalisia, vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja sekä itsetuntemusta, sillä ne ovat keskeisiä osaamisidentiteetin rakentumisen kannalta ja vahvistavat opiskelijan valmiuksia toimia työyhteisöissä ja työelämän erilaisissa siirtymissä tulevaisuudessa. Ne eivät synny itsestään vaan tarvitsevat kehittyäkseen ohjausta ja tukea.

Osaamisidentiteettiin liittyvää sosiaalipedagogista ja nuoruuteen kiinnittyvää tutkimusta on tärkeää jatkaa. Opiskelijoiden työelämälle antamia merkityksiä ja käsitystä itsestään osaajana olisi jatkossa kiinnostavaa tarkastella esimerkiksi haastatteluihin tai opiskelijoiden pidempiaikaiseen, reflektoitavaan kirjoittamiseen perustuvan aineiston avulla. Tämä voisi tuoda lisävalaistusta osaamisen kehittämisen ja ammatillisten kasvuprosessien ulottuvuuksiin sekä niiden variaatioihin.

LÄHTEET

- Ahvenharju, S. & Pouru-Mikkola, L. 2022. Tulevaisuustietoisuus ja tulevaisuuslukutaito – Kuinka kohtaamme, kuvittelemme ja käytämme tulevaisuutta? Teoksessa H.-K. Aalto, K. Heikkilä, P. Keski-Pukkila, M. Mäki & M. Pöllänen (toim.) Tulevaisuudentutkimus tutuksi – Perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuuden tutkimuksen Verkostoakatemian julkaisuja 1/2022. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 389–399. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-249-563-1> (haettu 21.8.2022).
- Amisbarometri 2019. Helsinki: Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry, Opiskelun ja Koulutuksen Tutkimussätiö Otus rs. Saatavissa <https://sakkiry.fi/amisbarometri/> (haettu 21.8.2022).

- Antikainen, A. 1998. Kasvatus, elämäntilanne ja yhteiskunta. Helsinki: WSOY.
- Arnett, J. J. 2000. Emerging Adulthood. A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist* 55 (5), 469–480. DOI: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Biesta, G. 2020. Risking Ourselves in Education: Qualification, Socialization, and Subjectification Revisited. *Educational Theory* 70 (1), 89–104. DOI: <https://doi.org/10.1111/edth.12411>
- Billett, S. 2017. Developing domains of occupational competence: workplaces and learner agency. Teoksessa M. Mulder (Ed.) *Competence-based vocational and professional education. Bridging the worlds of work and education*. Dordrecht: Springer, 47–66. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41713-4>
- Brauer, S. 2019. Digital Open Badge-Driven Learning – Competence-based Professional Development for Vocational Teachers. Doctoral Thesis. *Acta Universitatis Lapponiensis* 380. Rovaniemi: University of Lapland. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-110-1> (haettu 21.8.2022).
- Braun, V. & Clarke, V. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3 (2), 77–101. DOI: <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Clarke, L. & Winch, C. 2006. A European Skills Framework? – But What Are Skills? Anglo – Saxon versus German concepts. *Journal of Education and Work* 19 (3), 255–269. DOI: <https://doi.org/10.1080/13639080600776870>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eteläpelto, A. & Vähäsantanen, K. 2006. Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa A. Eteläpelto & J. Onnismäa (toim.) *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu: Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja*. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 26–49.
- Evans, K. 2002. Taking control of their lives? Agency in young adult transitions in England and the New Germany. *Journal of Youth Studies* 5 (3), 245–269. DOI: <https://doi.org/10.1080/1367626022000005965>
- Ford, R. & Meyer, R. 2015. Competency-based education 101. *Procedia Manufacturing* 3, 1473–1480. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.promfg.2015.07.325>
- Halonen, L., Grekula, M. & Wenström, S. 2020. Miten ohjaan tulevaisuuden työelämään? Työkaluja opiskelijan osaamisidentiteetin rakentumisen tueksi. ePooki. Oulu: Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 11. Saatavissa <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe202003198542> (haettu 21.8.2022).
- Hanhinen, T. 2010. Työelämäosaaminen. Kvalifikaatioiden luokitusjärjestelmän konstruointi. Väitöskirja. *Acta Electronica Universitatis Tampensis* 1021. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavissa <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8290-8> (haettu 21.8.2022).
- Harris, J. & Wihak, C. 2014. Introduction and overview of chapters. Teoksessa J. Harris, C. Wihak & J. Van Kleef (Eds.) *Handbook of the recognition of prior learning. Research into practice*. Leicester: National Institute of Adult Continuing Education, 13–24.

- Heikkilä, K., Nevala, T., Ahokas, I., Hyttinen, L. & Ollila, J. 2017. Nuorten tulevaisuuskuvat 2067. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehittämiseksi. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen eJulkaisuja 6/2017. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto. Saatavissa <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019052116250> (haettu 21.8.2022).
- Heinilä, H. & Honkanen, E. 2020. Sosiaalinen sirkus ja valokuva opiskelijan osaamidentiteetin vahvistajana valmentavissa koulutuksissa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 22 (3), 31–47. Saatavissa <https://journal.fi/akakk/article/view/99274> (haettu 21.8.2022).
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Honneth, A. 2012. *The I in We: Studies in the Theory of Recognition*. Cambridge: Polity Press.
- Jokinen, L. & Rubin, A. 2006. Tulevaisuus kuuluu kaikille – tulevaisuuskasvatus läpäisyteemana. *Futura* 26 (1), 89–93.
- Kallio, K. P., Korkiamäki, R. & Häkli, J. 2015. Myönteinen tunnistaminen – näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Teoksessa J. Häkli, K. P. Kallio, & R. Korkiamäki (toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Julkaisuja 171. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 9–35.
- Karjalainen, A. (toim.) 2018. Osaamisen opettaja. ePooki. Oulu: Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 56. Saatavissa <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-597-160-9> (haettu 21.8.2022).
- Karusaari, R. 2020. Asiakaslähtöisyys osaamisperusteisessa ammatillisessa koulutuksessa. Väitöskirja. *Acta electronica Universitatis Lapponiensis* 273. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-189-7> (haettu 21.8.2022).
- Katajisto, M., Hyvärinen, S. & Uusiautti, S. 2021. Changes in Finnish ninth graders' positive psychological capital (PsyCap) in a strength-based student guidance intervention. *International Journal of Adolescence and Youth* 26 (1), 321–339. DOI: <https://doi.org/10.1080/02673843.2021.1943469>
- Kepanen, P. 2018. “Ymmärsin olevani jonkin täysin uuden opiskelutavan edessä”. Narratiivinen tutkimus polusta ammatilliseksi erityisopettajaksi osaamisperusteisessa koulutuksessa. Väitöskirja. *Acta Universitatis Lapponiensis* 374. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-088-3> (haettu 21.8.2022).
- Ketamo, H., Ollila, J. & Paaso, L. 2022. Miten huomata yhä moninaisempaa osaamista? Sitran muistio, helmikuu 2022. Helsinki: Sitra. Saatavissa <https://www.sitra.fi/julkaisut/miten-huomata-ya-moninaisempaa-osaamista/> (haettu 21.8.2022).
- Kiilakoski, T. 2014. Kahdenlaisia ja kolmenlaisia ihmisiä. Teoksessa A. Gretschel, K. Paakkunainen, A.-M. Souto & L. Suurpää (toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Verkkojulkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 24–27. Saatavissa http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf (haettu 21.8.2022).
- Kiilakoski, T. 2016. Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat. Verkkojulkaisuja 107. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Saatavissa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/koulu_on_enemman.pdf (haettu 21.8.2022).

- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Chydenius-instituutin julkaisuja 3/2001. Jyväskylä: PS-kustannus, 68–84.
- Kontio, K., Pikkarainen, E. & Mathlin, V.-M. 2019. Sivistys, talous ja ammattikasvatuksen uudistus. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 21 (3), 9–24. Saatavissa <https://journal.fi/akakk/article/view/87498> (haettu 23.8.2022).
- Kukkonen, H. & Raudasoja, A. 2018. Osaamisperusteinen ammatillinen koulutus. Teoksessa H. Kukkonen & A. Raudasoja (toim.) Osaaminen esiin. Ammatillisen koulutuksen reformi ja osaamisperusteisuus. Sarja A. Tutkimuksia 23. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu, 9–14.
- Laitinen, A. 2019. Axel Honneth: Yhteiskunta, kritiikki, tunnustussuhteet. Teoksessa I. Kauppinen, M. Pyykkönen & O.-P. Moisio (toim.) 1900-luvun saksalainen yhteiskuntateoria. Helsinki: Gaudeamus, 171–190. Saatavissa https://www.researchgate.net/publication/323572470_Axel_Honneth_yhteiskunta_kritiikki_ja_tunnustussuhteet (haettu 21.8.2022).
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.
- Lave, J. & Wenger, E. 1991. *Situated learning. Legitimate peripheral participation.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Markus, H. & Nurius P. 1987. Possible selves: the interface between motivation and the self-concept. Teoksessa K. Yardley & T. Honess (Eds.) *Self and Identity: Psychosocial perspectives.* New Jersey: John Wiley & Sons, 157–172.
- Maunu, A. 2018. Sosiaalinen luottamus ryhmäilmionä: tapaustutkimus ammatillisista opiskelijaryhmistä. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 19, 9–42. DOI: <https://doi.org/10.30675/sa.70196>
- Melandro, R., Campos, G., Rodriguez-Bravo, A. E. & Arroyo Resino, D. 2020. Young People's Autonomy and Psychological Well-Being in the Transition to Adulthood: A Pathway Analysis. *Frontiers in Psychology* 11. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01946>
- Mulder, M. & Winterton, J. 2017. Chapter 1. Introduction. Teoksessa M. Mulder (Ed.) *Competence-based vocational and professional education. Bridging the worlds of work and education.* Dordrecht: Springer, 1–43. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41713-4>
- Mäkinen, M. & Annala, J. 2010. Osaamisperustaisen opetussuunnitelman monet merkitykset korkeakoulutuksessa. *Kasvatus & Aika* 4 (4), 41–61. Saatavissa <https://journal.fi/kasvatusaika/article/view/68239> (haettu 21.8.2022).
- Niemi, A.-M. & Jahnukainen, M. 2018. Tuen tarve, työelämäpainotteisuus ja itsenäisyyden vaatimus ammatillisen koulutuksen kontekstissa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 20 (1), 9–25. Saatavissa <https://journal.fi/akakk/article/view/84714> (haettu 21.8.2022).
- Nivala, E. & Rynnänen, S. 2019. *Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa.* Helsinki: Gaudeamus.
- OECD 2020. *Continuous Learning in Working Life in Finland. Getting Skills Right.* Paris: OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/2ffcfe6-en>

- Ollila, J. & Hujala, T. 2022. Tulevaisuustaidot ja tulevaisuusoppiminen. Teoksessa H.-K. Aalto, K. Heikkilä, P. Keski-Pukkila, M. Mäki & M. Pöllänen (toim.) Tulevaisuudentutkimustutuksi – Perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuuden tutkimuksen Verkostoakatemia julkaisuja 1/2022. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 389–399. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-249-563-1> (haettu 21.8.2022).
- Raudasoja, A., Heino, S. & Rinne, S. 2019. Osaamisidentiteetin rakentuminen ammatillisessa koulutuksessa. HAMK Unlimited Journal 5.8.2019. Saatavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020111690407> (haettu 21.8.2022).
- Rintala, H., Jussila, J. & Nokelainen, P. 2018. The Reform of Vocational Education and Training in Finland: Insights from Twitter. Teoksessa C. Nägele & B. E. Stalder (Eds.) Trends in vocational education and training research. Proceedings of the European Conference on Educational Research (ECER), Vocational Education and Training Network (VETNET), 312–321. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1319706>
- Räsänen, A. & Goman, J. 2018. Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus, asiakaslähtöisyys ja toiminnan tehokkuus. Poliitiikkatoimien vaikutusten arviointi (ex ante). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 86/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-496-2> (haettu 21.8.2022).
- Sekki, S. & Autio, M. 2020. Arkilähtöinen kotitalousneuvonta ja -kasvatus nuorten siirtymävaiheiden tukena. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 21, 9–37. DOI: <https://doi.org/10.30675/sa.90106>
- Siirilä, J., Mäki, K. & Kinnari, H. 2021. Jatkuva oppiminen oppilaitosten ulkopuolella – yhteisiä tulkintoja ja merkityksiä rakentamassa. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 23 (2), 65–82. Saatavissa <https://journal.fi/akakk/article/view/109879> (haettu 21.8.2022).
- Souto, A.-M. 2014. ”Kukaan ei kysy mitä mulle kuuluu”. Koulutuksen keskeyttäjät ja ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdot. Nuorisotutkimus 32 (4), 19–35.
- Strandell, H. 2010. Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Julkaisuja 101. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 92–112.
- Säljö, R. 2004. Oppimiskäytännöt – Sosiaalipedagoginen näkökulma. Helsinki: WSOY.
- Taylor, C. 1992. Multiculturalism and the Politics of Recognition. Princeton: Princeton University.
- Teräs, M. & Toiviainen, H. 2014. Kehittävä teema-analyysi kasvatustieteen tutkimusmenetelmänä. Aikuiskasvatus 34 (2), 84–95. DOI: <https://doi.org/10.33336/aik.94084>
- Upola, S., Kangas, M. & Ruokamo, H. 2020. Kohti työelämätaitoja – Ammatillinen opiskelija oppijana työelämän projekteissa. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 22 (3), 13–30. Saatavissa <https://journal.fi/akakk/article/view/99272> (haettu 23.8.2022).
- Vaattovaara, V. 2015. Elämänkulku ja toimijuus. Lapin maaseudun nuorista aikuisiksi 1990–2011. Väitöskirja, Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 169: Rovaniemi: Lapin yliopisto. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-823-7> (haettu 21.8.2022).

- Valtioneuvosto 2020. Osaaminen turvaa tulevaisuuden. Jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen linjaukset. Helsinki: Valtioneuvoston julkaisuja 2020:38. Helsinki: Valtioneuvosto. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-610-5> (haettu 21.8.2022).
- Vanhalakka-Ruoho, M. 2014. Toimijuus elämäntulussa – ohjaustyön perusta. *Aikuiskasvatus* 34 (3), 192–201. DOI: <https://doi.org/10.33336/aik.94099>
- Vehkalahti, K., Rutanen, N., Lagström, H. & Pösö, T. 2010. Kohti eettisesti kestävä lasten ja nuorten tutkimusta. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Julkaisuja 101. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 92–112.
- Vehviläinen, J. 2019. Siirtymien vaikutus koulutuspolun eheyteen. Raportit ja selvitykset 2019:1. Helsinki: Opetushallitus. Saatavissa https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/siirtymien_vaikutus_koulutuspolun_eheyteen.pdf (haettu 21.8.2022).
- Vieno, A., Helander, J. & Saari, J. 2017. Osaamisperusteisuudesta osaamisidentiteettiin. *HAMK Unlimited Journal* 29.12.2017. Saatavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020111790836> (haettu 21.8.2022).
- Väärälä, R. 1995. Ammattikoulutus ja kvalifikaatiot. Väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 9. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

